

**Katić, Tinka. Stara knjiga : bibliografska organizacija informacija. / [ilustracije Darko Čižmek, Sonja Hrelja, Sanja Vešligaj]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007. XII, 202 str. (Posebna izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva ; knj. 12)
ISBN 978-953-6001-40-8**

Djelo *Stara knjiga: bibliografska organizacija informacija* proširena je verzija magistarskog rada što ga je autorica obranila 2001. godine na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. No, ono je prije svega plod višegodišnjeg autoričina bavljenja bibliografskom problematikom tzv. stare knjige, tj. knjigama nastalim u razdoblju od Gutenbergova izuma u 15. stoljeću pa do, otprilike, sredine 19. stoljeća. Taj je plod zrelo i temeljito izložen na dvjestotinjak stranica. Na njima se građa izlaže i problematizira kroz osam poglavlja kojima prethodi predgovor, a dopunjuju ih dva priloga te pozamašan popis korištene literature i iznimno korisno, detaljno razrađeno predmetno kazalo što ga je izradila Jelica Leščić.

Već u predgovoru i uvodu autorica obrazlaže motive, namjenu i okvire vlastitih istraživanja, tj. bavljenja glavnim aspektom i pristupom staroj knjizi. Taj je pristup smješten u okvire deskriptivne katalogizacije te analitičke i deskriptivne bibliografije dok problemi klasifikacije i sadržajnog označivanja ostaju neobrađeni. Unutar tog se okvira vrlo temeljito, komparativnom metodom, ispituju standardi za bibliografsku obradbu stare knjige, tj. daje se pregled, analiza i prikazuje perspektiva tzv. bibliografske organizacije informacija za staru knjigu. Autoričin je pristup višestruko motiviran: međunarodni kontekst u vidu organizacije bibliografskog rada u internacionalnim bazama podataka RLIN, OCLC, HPB otkriva stanovite nedosljednosti i u strojno čitljivim formatima, koje su posljedica različitih pristupa i kataložnih postupaka izgradnje takvih baza; s druge strane komunikacijska tehnologija i val promjena što ih pokreće IFLA-ina studija *Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa* (dalje u tekstu: FRBR) prilika su da se inače izrazito kompleksna formalna i sadržajna struktura bibliografskih zapisa za staru knjigu i formalno i funkcionalno ujednači na međunarodnoj razini. Osim toga, smatra autorica, na teorijski čvrsto utemeljenom bibliografskom sustavu i hrvatskim će knjižničarima biti lakše izraditi nacionalnu retrospektivnu bibliografiju od 1455. do 1835. A upravo bi ova knjiga trebala pomoći knjižničarima i bibliografima u razumijevanju mijena što ih sugerira FRBR, te ih podsjetiti na neka stara znanja koja su već stekli ili zaboravili.

Stoga drugo poglavlje, pod naslovom *Najstarije knjige: inkunabule i cinquecentine*, predstavlja dobar “podsjetnik” na sadržajna i tipografska svojstva knjiga 15. i 16. stoljeća, tzv. cinquecentina. Tu je – situiravši ih u kraći sociokulturni kontekst – autorica prikazala razlike i novine u kompozicijskom rasporedu knjiga 15. odnosno 16. stoljeća. Prikaz je rađen na korpusu iz fonda Zbirke starih i rijetkih knjiga Nacionalne i sveučilišne knjižnice te je bogato ilustriran. To nas poglavlje uvodi u izvore bibliografskih kompleksnosti, gdje su odnosi relevantni za korisničke zajednice. Treće poglavlje, *Stara knjiga kao predmet zanimanja kori-*

snika, raspravlja korisničke potrebe za bibliografskim informacijama o staroj knjizi, i to u kontekstu tradicionalnih i elektroničkih kataloga. Autorica daje pregled relevantnih istraživanja koja otkrivaju nove pristupe staroj knjizi, stavljajući je u širi kontekst opsežnijih kulturalnih istraživanja (Lucien Febvre ili Bernhard Fabian), ili koja otkrivaju nemogućnosti uspostave staroj knjizi adekvatnih pretraživačkih strategija u online sredini (Michael Winship). Prisutnost zbirke starih knjiga u online katalogima uvodi i druge korisničke skupine u krug potencijalnih istraživača, a tomu pridonosi i međunarodno prezentiranje zbirke koje često imaju internacionalniji karakter od ustanova koje ih čuvaju. Kada stavimo klasičnu dvojnost knjige kao nositelja duhovnog sadržaja (artefakta) i samog djela (duhovnog sadržaja) u kontekst stare knjige i njezine kompleksnosti (koja će se dodatno analizirati u četvrtom poglavlju) i tomu dodamo četiri, uvjetno rečeno, korisničke zajednice (studenti, znanstvenici-istraživači, bibliografi i knjižničari), dolazimo do bibliografske “de-konstrukcije” zapisa na razinu entitetskih agregata, u kojima pak svaki od entiteta korespondira s nekim od tipičnih korisničkih zahtjeva koji će smjerati k djelu, izdanju, otisku ili primjerku. No, tom je – ovdje tek naznačenomu – modelu bibliografske organizacije informacija (FRBR) posvećeno sedmo poglavlje. Da bismo do toga poglavlja došli i razumjeli relevantnost i primjenjivost “de-konstrukcije” na staru knjigu, potrebno je posebno pomno proučiti četvrto poglavlje – *Stara knjiga kao predmet bibliografske organizacije informacija*. U tom je poglavlju pokazana sva kompleksnost pojavnih oblika stare knjige i sva svojstva koja “nalažu da se problem njene obrade izdvaja” u bibliografsko-kataložnom smislu. Nastanak, relevantnost i doseg pojmova idealnog primjerka, izdanja i otiska, tiskarske varijante, njihova raščlamba dani su u relevantnom teorijskom kontekstu (Gaskel, McKerrow, Bowers). Slijede ih sažeta tumačenja analitičke i deskriptivne bibliografije, da bi se u završnom dijelu poglavlja razmotrio donos između kataložnog i bibliografskog opisa kroz međunarodna nastojanja oko njihova ujednačivanja, s kratkim osvrtom i na utjecaj standardizacije novih hrvatskih kataložnih pravila.

Peto je poglavlje (*Pravila za bibliografsku organizaciju informacija: pregled*) svojevrsna priprema “dubinske” analize primjene pravila za bibliografsku organizaciju informacija za staru knjigu, a ta se “priprema” sastoji u opisu i pregledu deset stranih specijaliziranih pravilnika i smjernica, i to s obzirom na prihvaćanje propisa međunarodnog standarda za bibliografski opis stare knjige, tzv. ISBD(A). Gore spomenuta analiza temeljito je izvršena u šestom poglavlju – za hrvatske katalogizatore i bibliografe stare knjige gotovo najvažnijemu. Tako poglavlje *Pravila za bibliografsku organizaciju informacija: analiza* ispituje u kojoj se mjeri sadržajno-tehnička svojstva stare knjige i potrebe korisnika zadovoljavaju trima zadacima abecednog kataloga, kako ih definira hrvatski *Pravilnik i priručnik za izradu abecednih kataloga*. Poznato je da Pravilnik regulira pitanja odrednica i bibliografskog opisa suvremenije, ponajprije tiskane, građe, a da se za opis tzv. stare knjige rabi ISBD(A). Zbog tih osobitosti građe, ali i Pravilnika, posebno se raspravlja o propisima koji reguliraju izbor i oblik odrednice za jedinstvene stvar-

ne naslove i osobna imena, ali i o pristupnicama za mjesto izdavanja, žanr i bibliografski navod. Uspoređuju se propisi Pravilnika i ISBD(A), a kako bi se utvrdila odstupanja i moguća rješenja, nalazi se uspoređuju s propisima drugih knjižnica.

Ovdje treba spomenuti da *Prilog 1: Konkordanca između propisa Međunarodnoga standardnoga bibliografskog opisa starih omeđenih publikacija – ISBD(A) i članova 2. dijela Pravilnika i priručnika za izradbu abecednih kataloga* (str. 131-156) olakšava pregled nad dijelom analiza ovog poglavlja.

Sedmo poglavlje, *Model bibliografske organizacije informacija: perspektive*, kao i posljednje, *Zaključak*, posvećeni su FRBR-u i analizi njegove “ugradivosti” ili primjenjivosti modela entitet-odnos u strojno čitljiv format, u autoričinu slučaju – u UNIMARC. Bibliografski odnosi koji se odražavaju na organizaciju kataloga predstavljeni su FRBR modelom koji identificira tri skupine entiteta. Autorica smatra da se upravo prva skupina entiteta (djelo, izraz, pojavni oblik i jedinica građe) čini prikladnom za strukturiranje bibliografskog zapisa za staru knjigu, budući da entitet stavlja pojedinačni primjerak u jednakopravan odnos prema ostalim entitetima u toj skupini entiteta. Tako postavljeni odnosi između entiteta u bibliografskom zapisu omogućuju okupljanje djela i njihovih autora, prijevoda i prevoditelja, izdanja i njihovih proizvođača, pojedinačnih primjeraka i njihovih vlasnika. Bibliografski zapis koji slijedi taj model može omogućiti identifikaciju djela, njegova izraza, izbor i pristup onom entitetu koji najbolje zadovoljava korisnički zahtjev.

Ispitivanju primjenjivosti modela treba poslužiti i popis podatkovnih elemenata za svaki entitet, a oni su dani u Prilogu 2: *Popis entiteta, atributa i elemenata opisa te polja i potpolja formata UNIMARC* (str. 157-164). Na primjeru djela M. Marulića *De institutione bene vivendi per exempla sanctorum* demonstrirani su spomenuti entiteti i prikazan FRBR kao ‘nelinearan’, funkcionalno usmjeren oblik strukturiranja bibliografskih podataka koji će olakšati osmišljavanje pristupa pojedinom entitetu.

Autorica je posebno zadovoljna mogućnostima koje leže u kompleksnom modelu entitet-odnos i smatra da izostavljanje elemenata bibliografskog opisa nije prihvatljivo za opis stare knjige. Skraćeni zapisi neće omogućiti potpunu funkcionalnost bibliografskih zapisa i zadovoljiti sve identificirane korisničke zahtjeve, a UNIMARC kao format može izraziti hijerarhizirane odnose između entiteta i njihovih skupina.

U vrijeme nastanka ovog djela hrvatska je bibliotekarska zajednica rabila samo jedan format, više-manje harmoniziran s nacionalnim Pravilnikom. Danas to više nije slučaj i nacionalna zajednica se cijepa na korisnike formata UNIMARC i MARC 21. Kakav je odnos potonjega i stare knjige, tj. ISBD(A) i/ili FRBR, ostaje možda predmetom sljedeće analize hrvatskih stručnjaka za staru knjigu.

Tomislav Murati